

ПРОГРАМА ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ

безперервного професійного навчання аудиторів

*напрямок: управління ризиками та внутрішній контроль;
міжнародні стандарти аудиту*

тема: «Оцінка ефективності системи внутрішнього контролю та її організації на підприємстві на основі інтегрованої концепції COSO»

Укладач:

Чумакова Ірина Юріївна

кандидат економічних наук, доцент, сертифікований аудитор України,
завідувач відділу державного фінансового контролю НДФІ ДННУ
«Академія фінансового управління»

Запоріжжя - 2020

ЗМІСТ

ВСТУП	3
ПЛАН ПРОГРАМИ ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ	6
ЗМІСТ ТЕМ ПРОГРАМИ ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ	8
МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ	10
ФОРМА ПРОВЕДЕННЯ ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ	11
ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ	12
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	13

ВСТУП

Відповідно до Міжнародних стандартів контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг (видання 2016-2017 років) (далі МСА) аудитори ще на стадії планування повинні оцінити систему внутрішнього контролю (далі СВК) клієнта та її компоненти на спроможність своєчасного попередження або виявлення і виправлення суттєвих викривлень у фінансовій звітності. МСА 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища» (далі МСА 315) описує п'ять компонентів внутрішнього контролю, які обов'язково мають проаналізувати аудитори задля оцінки впливу цих компонентів на аудит, і розглядає концепцію СВК на базі використання моделі COSO (Комітету спонсорських організацій Комісії Тредвея). Одночасно з цим, МСА 315 вимагає від аудиторів пов'язувати аналіз СВК з оцінкою аудиторського ризику і аудиторськими процедурами по оцінених ризиках та цілями і стратегіями суб'єкта господарювання. Їх досягнення не завжди є під контролем в організації, однак пов'язані з ними ризики, завдяки фінансовим наслідкам, матимуть суттєвий вплив на фінансову звітність.

Модель COSO є узагальненням кращих світових практик у сфері оцінки систем контролю, аналізу ефективності їх функціонування і надання звітності про внутрішній контроль, тому вивчення основних положень цієї моделі представляє певний інтерес для сертифікованих аудиторів у зв'язку зі змінами національного законодавства про бухгалтерській облік і фінансову звітність в Україні.

Нові регуляторні вимоги стосовно обов'язкової організації внутрішнього контролю підприємствами, що становлять суспільний інтерес, та надання ними й іншими категоріями підприємств звіту про управління

та/або про корпоративне управління у складі річної фінансової звітності, яка підлягатиме обов'язковому аудиту, надає корисну базу для розгляду аудиторами різних аспектів, компонентів і заходів внутрішнього контролю компаній-клієнтів та оцінити пов'язані з ними ризики.

Процес оцінки окремих елементів, з яких складається СВК, залежить від професійної кваліфікації і судження окремого аудитора, тому на сучасному етапі розвитку аудиту в Україні поглиблення знань сертифікованих аудиторів з цих питань має передбачати вивчення положень і інших методологічних документів з управління ризиками, які було прийнято у розвиток моделі COSO (зокрема, керівництв COSO IC і COSO ERM).

Отриманні у результаті проведення короткострокового заходу знання і навички стосовно різних категорій ризиків і підходів до управління ними та їх взаємозв'язків з заходами контролю матимуть принципове значення для аудитора під час формування звіту в контексті суттєвих змін, внесених до МСА видання 2016-2017 років, порівняно з виданням 2015 р.

Предмет програми освітнього заходу – система внутрішнього контролю та управління ризиками, їх оцінка та організація на рівні суб'єкта господарювання на основі інтегрованої концепції COSO.

Метою освітнього заходу є підвищення професійного рівня сертифікованими аудиторами України, набуття необхідних теоретичних знань щодо сучасної концепції внутрішнього контролю й управління ризиками, типів внутрішньофірмових процедур контролю (контролів), компонентів СВК та принципів її організації і регламентації та отримання практичних навичок для проведення оцінки контролів, документування процесів управління ризиками.

Відповідно до поставленої мети передбачено виконання таких **завдань освітнього заходу**:

- вивчення базових основ внутрішнього контролю й управління ризиками у системі управління компанією;

- ознайомлення з сучасними концепціями і моделями внутрішнього контролю та регуляторними вимогами і положеннями міжнародних стандартів щодо створення СВК та роботи системи управління ризиками (СУР), принципів їх організації в компанії;
- дослідження змісту елементів СУР та способів їх оцінки на рівні керівництва компанії;
- вивчення структури і компонентів СВК та їх інтерпретації відповідно до COSO та її зв'язок з управлінням ризиками;
- вивчення підходів до планування процедур розуміння заходів контролю клієнта та його ризиків на основі моделі COSO;
- отримання практичних навичок з обрання підходів до аудиту на основі ризиків, проведення процедур ідентифікації та оцінки ризиків суттєвого викривлення фінансової звітності;
- з'ясування ролі служби внутрішнього аудиту у процесі управління ризиками та напрямів використання результатів роботи внутрішнього аудитора зовнішнім аудитором;
- ознайомлення зі змістом моделі 4-х ліній захисту та можливими напрямками її використання зовнішнім аудитором задля консультування клієнта щодо зниження ризиків в організації.

Практичне значення для аудиторів полягає в удосконаленні та/або отриманні ними нових компетенцій у сфері внутрішнього контролю й управління ризиками, які дозволять застосовувати отримані знання для опису і розгляду різних компонентів СВК клієнта та розуміння критеріїв для оцінки їх впливу на формування аудиторської думки і складання звіту щодо фінансової звітності.

Прикладне застосування міжнародних концепцій і кращих світових практик, у зв'язку з їх універсальністю, дозволить сформувати аудитору належну інформаційно-аналітичну базу і для виконання інших завдань з надання впевненості, що не є аудитом чи оглядом історичної фінансової інформації, які пов'язані з організацією СВК та побудовою системи

управління ризиками на підприємстві у відповідності до сучасної концепції COSO.

Загальна тривалість програми освітнього заходу – 20 (двадцять) годин в тому числі 12 (дванадцять) годин лекцій та 8 (вісім) годин практичних занять, яка розрахована на 3 (три) календарні дні.

Обсяг програми освітнього заходу складається з 8 (восьми) тем:

Тема 1. Основи внутрішнього контролю й управління ризиками.

Тема 2. Сучасні концепції і моделі внутрішнього контролю.

Тема 3. Елементи системи управління ризиками.

Тема 4. Структура СВК відповідно до COSO та її зв'язок з управлінням ризиками.

Тема 5. Планування процедур розуміння заходів контролю клієнта та його ризиків на основі моделі COSO.

Тема 6. Аудит на основі ризиків.

Тема 7. Роль служби внутрішнього аудиту у процесі управління ризиками та використання результатів роботи внутрішнього аудитора.

Тема 8. Модель 4-х ліній захисту та її використання зовнішнім аудитором.

1. ПЛАН ПРОГРАМИ ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ

Програма освітнього заходу розрахована на 20 (двадцять) годин.

Тривалість освітнього заходу – 20 годин, яка розрахована на 3 календарних дні.

Обсяг програми освітнього заходу – 20 годин, в тому числі 12 години лекцій та 8 годин практичних занять:

(години)

№ теми	Назва теми	Обсяг	Лекції	Практичні заняття
1-й день				
1.	Основи внутрішнього контролю й управління ризиками.	2	2	
2.	Сучасні концепції і моделі внутрішнього контролю.	2	1	1
3.	Елементи системи управління ризиками.	2	1	1
2-й день				
4.	Структура СВК відповідно до COSO та її зв'язок з управлінням ризиками.	2	2	
5.	Планування процедур розуміння заходів контролю клієнта та його ризиків на основі моделі COSO.	2	1	1
6.	Аудит на основі ризиків.	4	2	2
3-й день				
7.	Роль служби внутрішнього аудиту у процесі управління ризиками та використання результатів роботи внутрішнього аудитора.	4	2	2
8.	Модель 4-х ліній захисту та її використання зовнішнім аудитором.	2	1	1
Всього тривалість заходу		20	12	8

2. ЗМІСТ ТЕМ ПРОГРАМИ ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ

Тема 1. Основи внутрішнього контролю й управління ризиками

Контроль як невід’ємний елемент управління. Види контролю. Засоби і методи забезпечення контролю в організації та його регламентація. Органи внутрішнього контролю та їх функції. Специфіка внутрішнього контролю й основні проблеми його організації і регулювання в різних секторах економіки України. Як побудувати ефективну систему внутрішнього контролю в організації. Внутрішній аудит у СВК.

Тема 2. Сучасні концепції і моделі внутрішнього контролю

Внутрішні контролі й управління ризиками. Розробка і запровадження моделей управління ризиками і контролями організації. Моделі COSO: компоненти та їх інтерпретація. Внутрішній контроль – інтегрована концепція: моделі COSO IC і COSO ERM. М’які контролі, визначені в COSO IC, та їх значення для аудиту. Альтернативні моделі внутрішнього контролю й управління ризиками: CoCo, Кедбері (керівництво Тернбулла).

Тема 3. Елементи системи управління ризиками

Застосування системи управління ризиками в межах організації. Роль людей у забезпеченні ефективної роботи СУР. Середовище / контекст управління ризиками. Постановка цілей, їх категорії і взаємозв’язок цілей зі схильністю (толерантністю) до ризику. Виявлення ризиків, ризикоутворюючих факторів та методи їх оцінки. Реагування на ризики. Контрольні процедури. Інформація і комунікація. Моніторинг: поточний, періодичний..

Тема 4. Структура СВК відповідно до COSO та її зв’язок з управлінням ризиками

Структура внутрішнього контролю відповідно до COSO і МСА 315. Зв’язок між СВК і системою управління ризиками. Термінологія та процес

управління ризиками. Управління операційними, фінансовими ризиками та ризиками організації (модель COSO ERM). Компоненти процесу управління ризиками організації та їх інтерпретація. Усвідомлення ризику в організації.

Тема 5. Планування процедур розуміння заходів контролю клієнта та його ризиків на основі моделі COSO

COSO як концептуальна основа для опису внутрішнього контролю клієнта. Планування процедур розуміння внутрішнього контролю клієнта та його ризиків. МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності», МСА 315 (переглянутий) «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища». Оцінка структури та здійснення контролю в організації. Загальні та спеціальні заходи контролю. Внутрішній контроль, доречний для аудиту (масштаб розуміння). Оцінка заходів контролю, доречних для аудиту, на основі інтегрованої концепції COSO.

Тема 6. Аудит на основі ризиків. Ідентифікація та оцінка ризиків суттєвого викривлення фінансової звітності (у т.ч. бізнес-ризиків і ризиків шахрайства). Невід'ємний ризик і ризик контролю як складові аудиторського ризику. Характеристика ризиків суб'єктів господарювання як можливостей, що не будуть реалізовані, і загроз, що здійсняться. Галузеві особливості бізнес-ризиків. Ризики шахрайства, їх типи. Розслідування шахрайств. Відповідальність за виявлення фактів шахрайств керівництва суб'єкта господарювання і внутрішнього аудитора. Планування дій аудитора у відповідь на ідентифіковані та оцінені ризики. МСА 315 (переглянутий) «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища», МСА 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики», МСА 500 «Аудиторські докази», МСА 505 «Зовнішні підтвердження», МСА 520 «Аналітичні процедури», МСА 530 «Аудиторська вибірка».

Тема 7. Роль служби внутрішнього аудиту у процесі управління ризиками та використання результатів роботи внутрішнього аудитора. Координація роботи внутрішнього аудитора з зовнішнім аудитором. Обговорення загального плану та програми аудиторської перевірки. Виконання аудиторських процедур щодо оцінки роботи внутрішнього аудитора. Підготовка інформації для комітету аудиту. Огляд робочих матеріалів внутрішнього аудитора. Допомога внутрішньому аудитору з боку зовнішнього аудитора. МСА 315 (переглянутий) «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища», МСА 610 «Особливі положення щодо аудитів фінансової звітності групи (включаючи роботу аудиторів компонентів)».

Тема 8. Модель 4-х ліній захисту та її використання зовнішнім аудитором.

Взаємодія між підрозділами управління ризиками і контролю. Розподіл відповідальності в межах СВК як засіб зниження ризиків в організації. Взаємозв'язок між цілями, моделлю COSO та моделлю 4-х ліній захисту. Перша лінія: Операційне управління та її функції. Друга лінія: Внутрішній контроль і наглядові функції. Третя лінія: Внутрішній аудит. Четверта лінія: зовнішні аудитори і регулятори.

3. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ

Методичне забезпечення Програми освітнього заходу включає:

- розроблений навчально-методичний посібник, який базується на результатах наукових досліджень, аудиторській практиці, включаючий в тому числі практичні ситуації;
- презентаційний матеріал до кожної теми;
- зразки аудиторської документації.

4. ФОРМИ ТА МІСЦЕ ПРОВЕДЕННЯ ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ

Дана Програма буде проводитись:

- в очній формі в навчальній аудиторії або
- в дистанційній формі в онлайн-режимі з застосуванням платформи ZOOM.

Форма проведення освітнього заходу залежить від узгодженої політики й рішень Президента, Уряду та Верховної Ради щодо проведення необхідних соціально-економічних заходів пов'язаних з коронавірусною пандемією COVID-19.

Місце проведення освітнього заходу:

- при очній формі в навчальній аудиторії:
 - у м. Запоріжжя в учбовому залі / тренінговій аудиторії, розташованій за адресою – проспект Соборний, буд. 151;
 - у м. Києва та інших регіонах України (з урахуванням заявок поданих аудитором щодо обраної теми освітнього заходу) – в учбових приміщеннях обладнаних мультимедійним та демонстраційним обладнанням, кондиціонером та офісними меблями на підставі укладених договорів оренди з контрагентами, з якими плідно працювали в попередні роки.
- при дистанційній формі через застосуванням платформи ZOOM:
 - у м. Запоріжжя за адресою проспект Соборний, 180 А,
 - у м. Київ за адресою вул. В'ячеслава Липинського, 12 Б, кімната 302.

5. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ ОСВІТНЬОГО ЗАХОДУ

За наслідками участі в освітньому заході аудитори повинні **знати**:

- основи внутрішнього контролю й управління ризиками у системі управління компанією;
- регуляторні вимоги і положення міжнародних стандартів щодо створення СВК та роботи системи управління ризиками;
- підходи до планування процедур розуміння заходів контролю клієнта та його ризиків на основі моделі COSO;
- зміст елементів СУР та способів їх оцінки на рівні керівництва компанії;
- вимоги до служби внутрішнього аудиту щодо процесу управління ризиками:
- напрями використання результатів роботи внутрішнього аудитора зовнішнім аудитором».

За наслідками участі в освітньому заході аудитори повинні **вміти**:

- обирати підходи до аудиту на основі ризиків, проведення процедур ідентифікації та оцінки ризиків суттєвого викривлення фінансової звітності;
- визначати засоби і методи забезпечення контролю в організації;
- планувати процедуру розуміння внутрішнього контролю клієнта та його ризиків;
- оцінювати заходи контролю, доречні для аудиту, на основі інтегрованої концепції COSO;
- визначати суму (порогу), нижче за яку викривлення є вочевидь незначними;
- планувати дії аудитора у відповідь на ідентифіковані та оцінені ризики;
- планувати та виконувати аудиторські процедури щодо оцінки роботи внутрішнього аудитора;

– складати звіти для Аудиторського комітету суб'єкта господарювання.

Отриманні в процесі навчання знання і навички стосовно різних категорій ризиків і підходів до управління ними та їх взаємозв'язків з заходами контролю матимуть принципове значення для аудитора під час формування звіту в контексті суттєвих змін, внесених до МСА видання 2016-2017 років, порівняно з виданням 2015 р.

6. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Аудит. (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту). / За ред. проф. Немченко В. В., Редько О. Ю., Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 540 с.
2. Аудит : підручник за заг. ред. проф. О. А. Петрик. К. : КНЕУ, 2015. 498 с.
3. Богомолов А. М. Внутренний аудит. Словарь – справочник М.: «Приор», 2002. 336 с.
4. Бурцев В. В. Организация системы внутреннего контроля коммерческой организации. М.: «Экзамен», 2000. 320 с.
5. Внутрішній аудит: Визначення // Офіційний сайт Інституту Внутрішніх Аудиторів України. URL: http://www.iaa.org.ua/?page_id=212.
6. Каменська Т.О. Внутрішній аудит. Сучасний погляд. К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство». 2010. 491 с.
7. Каменська Т. О., Редько О. Ю. Внутрішній контроль і аудит в управлінні: практ. посіб. Наук. шк. аудиту, Нац. Центр Обліку та Аудиту. К.: ДП «Інформ.-аналіт. Агентство». 2015. 375 с.

8. Макеев Р. Постановка систем внутреннего контроля. От проверок отчётности к эффективности бизнеса. М.: «Вершина», 2008. 296 с.
9. Матвійчук А.В. Аналіз і управління економічним ризиком : навч. посібник. К. : Центр навчальної літератури, 2005. 224 с
10. Методологічні вказівки з внутрішнього аудиту в державному секторі. К.: ТОВ «Європейський інститут державного управління та аудиту». 2016. – 145 с. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/133867>.
11. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2016-2017 років, частина I . пер. з англ. мови Ольховікова О. Л., Шульман М. К. К.: Видавництво «Фенікс», 2018. 1142 с. URL: http://www.apu.com.ua/attachments/article/1151/2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C1.pdf.
12. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг: видання 2016-2017 років, частина II. пер. з англ. мови Ольховікова О. Л., Шульман М. К. К.: Видавництво «Фенікс», 2018. 533 с. URL: http://www.apu.com.ua/attachments/article/1151/2017_%D1%87%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C2.pdf.
13. Міжнародні стандарти професійної практики внутрішнього аудиту (Стандарти). Редакція 2017 року. пер. з англ.: ВГО «Інститут внутрішніх аудиторів України». URL: <https://na.theiia.org/translations/PublicDocuments/IPPF-Standards-2017-Ukrainian.pdf>.
14. Основні положення Міжнародної професійної практики внутрішнього аудиту. Практичні рекомендації. Редакція : травень 2013 року . пер. з англ. : ВГО «Інститут внутрішніх аудиторів України». URL: <https://na.theiia.org/standards-guidance/mandatory-guidance/Pages/Standards.aspx>.
15. Про затвердження Методичних рекомендацій з організації внутрішнього контролю розпорядниками бюджетних коштів у своїх закладах та у підвідомчих бюджетних установах: наказ Міністерства фінансів України від 14.09.2012 р. № 995. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MF12080.html.

16. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту: наказ Міністерства фінансів України від 04.10.2011 № 1247. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11>.

17. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення внутрішнього аудиту фінансових установ послуг України: Розпорядження Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг від 27.09.2005 р. № 4660. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v4660486-05#Text>

18. Ян ван Тайнен, Рудніцька Р. М., Манфред ван Кестерен, Чорнуцький С. П. Практичні вказівки щодо впровадження фінансового управління і контролю та посилення управлінської підзвітності (відповідальності) в органах державної влади України. навчальний посібник К. : «Європейський інститут державного управління та аудиту». 2015. 92 с.

19. De Koning, R. P. (1999). PlfC in the context of European Union Enlargement, SIGMA Public Management Forum vol. 6 (Nov/Dec 1999), Paris, France. 329 p.

20. Guide to Using International Standards on Auditing in the Audits of Small- and Medium-Sized Entities, 2011, Third Edition. URL: <http://web.ifac.org/publications/small-and-medium-practices-committee/implementation-guides>.

21. External versus Internal Assurance: HOW TO CREATE CO-PARTNERSHIP / The Institute of Internal Auditors Belgium. URL: https://www.ibr-ire.be/fr/publications/series_actuelles/brochures/generalites/Documents/9204_External-versus-Internal-Assurance-how-to-create-co-partnership.pdf.

22. IIA Position Paper: The Role of Internal Auditing in Enterprise-wide Risk Management. URL: <https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/PP%20The%20Role%20of%20Internal%20Auditing%20in%20Enterprise%20Risk%20Management.pdf>.

23. IIA Position Paper: The Three Lines of Defense in Effective Risk Management and Control. URL: <https://na.theiia.org/standards-guidance/Public%20Documents/PP%20The%20Three%20Lines%20of%20Defense%20in%20Effective%20Risk%20Management%20and%20Control.pdf>.

24. Internal Control – Integrated Framework. Executive Summary: The Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission (COSO), May 2013. URL: http://www.coso.org/documents/990025P_Executive_Summary_final_may20_e.pdf.

25. Pickett K. H. S. The internal auditing handbook / Spencer K. H. Pickett. – 2nd ed. (Chichester, UK: John Wiley, 1997). URL: http://samples.sainsburysebooks.co.uk/9780470666340_sample_409068.pdf.